

EDUSKUNNAN PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä HE 131/2021 vp eduskunnalle laiksi tartuntatautilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Hallituksen esityksessä ehdotetaan jatkettavaksi tartuntatautilain väliaikaisesti voimassa olevien säännösten 16 a – 16 g § sekä 87 a ja 89 a §) voimassaoloa 31.12.2021 saakka ulkomaista alkuperää olevien covid-19-tartuntojen leviämisen ehkäisemiseksi sekä säädettäväksi EU:n digitaalisen koronatodistuksen kansallisesta käytöstä. Hallituksen esitys on perusteluiltaan varsin korkeatasoinen ja siinä on riittävästi arvioitu ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslakiin.

Tartuntatautilain väliaikaiset säännökset ulkomaista alkuperää olevien covid-19 tartuntojen leviämisen ehkäisemiseksi

Euroopan Tartuntatautiviraston (ECDC) mukaan matkustajiin kohdistuvalla testauksella ja karanteenilla voidaan vähentää covid-19-tartunnan riskiä matkailtaessa sekä hidastaa muuntuneiden viruskantojen leviämistä maahan. Matkustajiin kohdistuvat toimet tulisi kohdentaa erityisesti niiltä alueilta saapuviin, missä on havaittu runsaasti virusmuunnoksia tai missä taudin ilmaantuvuus on korkea.

ECDC:n suositusten mukaan matkustajien testaus- ja karanteenisuosituksista voidaan luopua rokotettujen henkilöiden kohdalla. ECDC suositteli lisäksi, että matkustamiseen liittyvistä testaus- karanteenikäytännöistä voidaan luopua myös niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat sairastaneet laboratoriovarmistetun covid-19-infektion korkeintaan 180 päivää aikaisemmin.

Vapaa liikkuvuus kuuluu Euroopan unionin perusvapauksiin, mutta jäsenvaltiot ovat koronapandemian johdosta ajoittain rajoittaneet maahantuloa koronavirustartunnoista aiheutuvan kansanterveysuhan perusteella. EU on tämän vuoksi pyrkinyt yhtenäistämään maahantuloa koskevia vaatimuksia jäsenmaiden välillä. Euroopan unionin digitaalisesta covid-todistuksesta säädetään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa 2021/953. Asetus ei velvoita jäsenvaltioita asettamaan rajoituksia rajat ylittävälle matkailulle, mutta jäsenvaltion on toisaalta pidätyttävä asettamasta vapaata liikkuvuutta koskevia lisärajoituksia. Suomessa aikaisemmin (L 701/2021) hyväksytyt rokotustodistuk-

sia, testaustodistuksia sekä sairastettua covid-tautia koskevaa todistusta koskevat säännökset vastaavat EU:n asetukset 2021/953 määräyksiä. EU:n asetus on voimassa kesäkuun 2022 loppuun. EU:n asetus 2021/954 puolestaan määrää, että EU:n digitaalista koronatodistusta koskevia määräyksiä sovelletaan myös niihin kolmansien maiden kansalaisiin, joilla on oikeus oleskella EU:n sisällä. Kumpikaan asetuksista (2021/953 tai 2021/954) ei anna suoraan toimintaohjeita jäsenvaltioille EU:n ulkorajoilta maahan tulevien kolmansien maiden kansalaisten osalta.

Käsitellessään aikaisempaa esitystä (HE 105/2021 vp.) tartuntatautilain väliaikaiseksi muuttamiseksi perustuslakivaliokunta kiinnitti lausunnossaan (PeVL 26/2021 vp.) huomiota (ottamatta kuitenkaan kantaa sääntelyn aineelliseen sisältöön) mm. ehdotetun sääntelyn yhteensopivuuteen EU-oikeuden kanssa. Perustuslakivaliokunta ei osaltaan pitänyt välttämättömänä rokotus- tai testitodistuksen vaatimista Suomen ulkorajoilla, jos maan sisäinen rokotuskattavuus olisi riittävällä (eli tuolloisen arvion mukaan yli 70 %) tasolla, vaan esitti vaatimusten voimassaolon lyhentämistä alkuperäiseen hallituksen esitykseen verrattuna.

On kuitenkin todettava, että aikaisempaa tarttuvammat koronavirusvariantit (erityisesti ns. deltavariantti) ovat tehneet tarpeelliseksi pyrkiä selvästi korkeampaan rokotuskattavuuteen, kuin mitä hallituksen esityksessä 105/2021 vp ilmoitettiin tavoiteltavan. THL:n mallinnusten mukaan vasta 80-90 % rokotuskattavuudella saavutettaisiin sellainen suojan taso, ettei SARS-CoV-2 virus leviäisi Suomessa ([Koronavirusepidemian mallinnusta - Infektiotaudit ja rokotukset - THL](#)). Nyt arvioitavana olevassa hallituksen esityksessä todetaankin, että väestön korkean rokotuskattavuuden vaikutusta epidemian kehittymiseen ei vielä tarkkaan tunneta ja että rokotteiden vaikuttavuuteen liittyy vielä runsaasti epävarmuuksia esimerkiksi suojan kestoon ja tehoon muuntuneita viruskantoja vastaan.

Hallituksen esityksessä todetaan, että tartuntatautilakiin ehdotettujen 16 a-16 g §:n toimeenpanosta vastaavat terveysturvaviranomaiset eli kuntien tartuntatautien torjunnasta vastaavat toimielimet sekä sairaanhoitopiirien kuntayhtymien ja kuntien tartuntataudeista vastaavat lääkärit ja muut niiden palveluksessa olevat kukin omalta osaltaan. On jossain määrin ongelmallista, että tällaisia tehtäviä annetaan kunnallisille viranomaisille pariksi kuukaudeksi kerrallaan eikä esim. EU:n asetuksen 2021/953 koko voimassaoloajaksi eli kesäkuun 2022 loppuun asti.

Hallituksen esityksessä ei myöskään oteta kantaa siihen, miten on tarkoitus tulevaisuudessa suhtautua EU:n ulkopuolelta ja erityisesti Venäjältä tuleviin matkailijoihin, vaikka tämä asia oli nostettu esiin. esitysluonnoksesta annetuissa lausunnossa. Venäjällä on tällä hetkellä käytössä neljä rokotevalmistetta, joista yhdellekään Euroopan Lääkevirasto (EMA) ei ole ainakaan vielä puoltanut myyntilupaa eikä WHO ole ottanut myöskään niitä mukaan hätäkäyttölisterilleen. Rokotuskattavuus on Venäjällä huono, joten laajamittainen henkilöliikenne Venäjältä Suomeen ilman merkittävää testauskapasiteettia raja-asemilla voi vaarantaa terveysturvallisuutta Suomessa.

Koronapassin käyttö maansisäisesti Suomessa

Erilaisia terveystodistuksia edellytetään Suomessa niin työtä, opiskelua kuin harrastuksiakin varten. Osasta vaatimuksia (esim. ajokortti, ravintolatyöntekijöiden salmonellatodistus) on säädetty laissa, mutta esim. urheilussa terveydentilan osoittamisen vaatimukset perustuvat alan toimijoiden omiin sääntöihin. Nyrkkeilyssä jokaisella ottelijalla on oma kilpailukirja, johon merkitään urheilijan terveys-tarkastusten tulokset. Rokotustodistuksia vaaditaan tyypillisesti terveydenhuoltoalan oppilaitoksissa. Suomessa ei ole aikaisemmin edellytetty, että rokotustodistuksia tarkastettaisiin yleisötapahtumissa tai ravintoloissa.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotetuilla koronatodistuksen esittämisedellytystä koskevilla säännöksillä voidaan mahdollistaa erilaisten yleisötilaisuuksien terveysturvallinen järjestäminen ja tilojen käyttö nykyistä laajemmin ja parantaa näin toimijoiden ja elinkeinonharjoittajien liiketoimintamahdollisuuksia ilman, että näihin liittyy nykyrajoituksiin verrattuna suurempaa tartuntojen leviämisen riskiä. Koronatodistuksen esittämisedellytys on THL:n arvion mukaan covid-19-epidemian epidemiologisen torjunnan näkökulmasta nykytiedon perusteella hyväksyttävällä tavalla yhtä tehokas tai verrannollinen tapa torjua taudin leviämistä, kuin tartuntatautilain 58, 58 a ja 58 d §:ssä säädettyt rajoitukset. Kovin vahvaa tutkimusnäyttöä ei THL asiantuntija-arvionsa tueksi esitä. Täysi rokotussuoja mRNA-rokotteella antaa viimeaikaisten tutkimusten mukaan n. 60 %:n suojan tartunnoilta 6 kk jälkimmäisen rokotuksen jälkeen.¹ Tämä merkitsee käytännössä sitä, että sellaisessa tilaisuudessa, jossa on läsnä vain täysin rokotettuja, tartunnan riski on merkittävästi pienempi kuin tilaisuudessa, jossa on runsaasti rokottamattomia. Koronatodistusta koskevan lainsäädännön haasteena kuitenkin on, että pelkän koronatestitodistuksen esittäjällä ei ole itsellään suojaa koronartuntaa vastaan, mikä heikentää koronatodistusta koskevan sääntelyn tehoa.

Mahdollisuus ottaa koronatodistus käyttöön lisäisi kuitenkin merkittävästi rajoitusten kohteena olevien elinkeinotoimijoiden liiketoimintamahdollisuuksia ja suojaa näin perustuslaissa turvattua elinkeinovapautta. Tietyissä tilanteissa koronatodistuksen käyttöönotto mahdollistaa elinkeinotoiminnan harjoittamisen sen sijaan, että toiminnanharjoittaja keskeyttäisi koko liiketoimintansa ja mahdollisesti sulkisi käytössään olevat asiakastilat. Koronatodistuksen esittämisedellytyksen käyttöönotto olisi toiminnanharjoittajille vapaaehtoista ja muodostaisi näin toiminnanharjoittajalle vaihtoehdon lain 58, 58 a ja 58 d §:ssä tarkoitettujen rajoituspäätösten noudattamiselle pois lukien yleisötilaisuuksien kieltäminen kokonaan lain 58 §:n nojalla. Koronatodistusta arvioidaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan hyödynnettävän ennen kaikkea tapahtumissa, teattereissa, elokuvateattereissa, messuissa, kongresseissa ja urheilukilpailuissa.

¹ Goldberg Y. Waning immunity of the BNT162b2 vaccine: A nationwide study from Israel. medRxiv 2021. DOI: 10.1101/2021.08.24.21262423

Koronatodistuksen esittämisvelvoitteen suhde perusoikeusjärjestelmään

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on suojata seuraavien perustuslaissa turvattujen oikeushyvien toteutumista: perustuslain 7.1 §:n mukainen jokaisen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen, 16 §:n mukaiset sivistykselliset oikeudet, 19.1 §:n mukainen oikeus välttämättömään huolenpitoon sekä 19.3 §:n mukainen oikeus riittäviin sosiaali- ja terveystalouteen ja julkiselle vallalle asetettuun velvoitteeseen edistää väestön terveyttä. Lisäksi koronatodistusta koskeva sääntely mahdollistaisi käytännössä sellaisen toiminnanharjoittajien toiminnan, joihin jo miltei kaksi vuotta kestäneen covid-19-epidemian aikana on kohdistunut kaikista eniten rajoitustoimenpiteitä. Ehdotettu sääntely turvaisi perustuslain 18 §:n mukaista elinkeinonvapautta, sillä se mahdollistaisi tartuntatautilain rajoitussääntelyä koskevien päätösten voimassaolosta huolimatta toiminnan harjoittamisen elinkeinotoiminnan näkökulmasta kannattavalla tavalla tinkimättä kuitenkaan merkittävästi terveysturvallisuudesta ja asiakkaiden sekä osallistujien oikeudesta terveyteen.

Sääntelyllä ei hallituksen esityksen mukaan rajoitettaisi yksilön perusoikeuksia, sillä koronatodistuksen esittämisvelvoitteen palvelun, yleisötilaisuuden tai tilojen käytön edellytyksenä voisi ottaa käyttöön vain sellaisissa palveluissa, joita ei voida pitää välttämättöminä ihmisten päivittäisessä elämässä. Henkilöllä olisi halutessaan mahdollisuus osallistua näihin todistuksen esittämistä edellyttäviin palveluihin terveysturvallisesti esittämällä EU:n digitaalisen koronatodistuksen.

Koronatodistukseen liitettyjen henkilötietojen käsittely

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että lainsäädäntö, joka täyttää Euroopan unionin yleisen tietosuojasetuksen (2016/679) eli GDPR:n vaatimukset henkilötietojen käsittelylle, täyttää myös Suomen perustuslain 10 §:n vaatimukset yksityiselämän suojan osalta. GDPR 9 artikla sallii erityisryhmiin kuuluvien henkilötietojen, kuten terveydentilätietojen, käsittelyn, jos se on tarpeen kansanterveyteen liittyvän yleisen edun vuoksi, kuten vakavilta rajat ylittäviltä terveysuhkilta suojautumiseksi. Henkilötietojen käsittelijä voi olla yhtä hyvin yksityinen kuin julkinen toimija.

Ehdotetun sääntelyn mukaan todistus tarkistettaisiin lähtökohtaisesti teknisesti siten, ettei toiminnanharjoittajan tai tämän palveluksessa toimiva henkilö saisi tietoonsa, millä perusteella henkilölle olisi kyseinen todistus myönnetty. Vain tilanteessa, jossa teknisen sovelluksen käyttö on estynyt toiminnanharjoittajasta tai asiakkaasta johtumattomasta syystä, voisi asiakas halutessaan esittää myös sellaisen todistuksen, josta todistuksen tietosisällön voisi nähdä. Tällä turvattaisiin henkilön yksityisyyden sekä henkilötietojen suojaa. Toisaalta, koska kyseessä eivät olisi välttämättömät palvelut, voisi henkilö halutessaan myös jättää osallistumatta todistusta edellyttäviin yleisötilaisuuksiin tai olla käyttämättä tiloja, joihin pääsy edellyttäisi todistuksen esittämistä.

Hallituksen esityksessä ehdotetun kaltainen koronatodistuksen valtiosisäinen käyttö on toteutettu useissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa (mm. Viro, Ranska, Italia), joissa se on katsottu Euroopan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen mukaiseksi henkilötietojen käsittelyksi.

Koronatestien maksuttomuus

Henkilöt, jotka hakeutuisivat covid-19-testiin koronatodistuksen saamiseksi ovat lähtökohtaisesti oireettomia, joten nykyisen ohjeistuksen mukaan heitä ei yleensä ohjattaisi julkisen terveydenhuollon maksuttomiin testeihin. Yksityisen terveydenhuollon Covid-19-testistä perittävä maksu voi kotitalouden tulotasosta riippuen olla merkittävä ja vähentää näin rokottamattomien tai tautia sairastamattomien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua tapahtumiin, joissa koronatodistus on otettu käyttöön. Mahdollisuudet myös esimerkiksi viikoittaiseen harrastustoimintaan osallistumiseen testitodistusta käyttäen voisivat näin ollen osoittautua joillekin rokotuksista kieltäytyville henkilöille taloudellisesti mahdottomaksi.

Tällä hetkellä Suomessa covid-19-rokotteen voivat saada vain 12-vuotiaat ja tätä vanhemmat. Tästä syystä koronatodistusta voisi edellyttää vain 12-vuotiailta ja sitä vanhemmilta. Suomessa 12-15-vuotiaiden rokotukset alkoivat elokuussa 2021. Iältään 12-17-vuotiaiden lasten olisi kuitenkin hallituksen esityksen mukaan perusteltua saada tarvitsemansa testaus julkisesta terveydenhuollosta maksutta tilanteessa, jossa heillä ei ole täyttä rokotussuojaa.

Koronatestien maksullisuus ja koronarokotuksen maksuttomuus voi osaltaan edistää väestön halukkuutta koronarokoteen ottamiseen. Se ei kuitenkaan merkitse rokotuksen tosiasiallista pakollisuutta. Tartuntatautilain 47 §:n säännös pakollisesta rokotuksesta on tarkoitettu hyvin poikkeuksellisia terveydenhuollon häiriötilanteita varten; esimerkkinä hallituksen esityksessä 103/2016 vp on mainittu bioterrorismin seurauksena syntynyt isorokkoepidemia. Pakollinen koronarokotuskaan ei sinänsä olisi Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden vastainen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on arvioinut eräitä pakollisia rokotuksia tuomiossaan 8.4.2021, Vavříčka ym. v. Tšekin tasavalta. Tšekissä oli velvoitettu vanhemmat lasten rokotuksiin yhdeksältä eri tartuntataudilta suojautumiseksi. EIT totesi, että pakollinen rokotus merkitsee yksilön ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumista ja on siten merkityksellinen yksityiselämän suojan kannalta. EIT:n mukaan lasten etu vaatii heidän suojaamistaan vakavilta sairauksilta joko rokottamisella tai laumasuojan avulla. EIT ei pitänyt Tšekin lainsäädäntöä ihmisoikeussopimuksen vastaisena.

Koronarokotuksen vapaaehtoisuus ei näin ollen ole esteenä lainsäädännölle, joka samalla edistää toissijaisesti myös rokotuskattavuutta. Koronapassin edellyttäminen suhteessa rokotuksen pakolliseksi säätämiseen on lisäksi selvästi lievempi tapa edistää rokotuskattavuutta. Se ei merkitse henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumista.

Sellaisten henkilöiden asema, jotka eivät ota rokotusta yleisemmän rokotekielteisyyden tai välinpitämättömän suhtautumisen takia, on sen sijaan erityyppinen. Tuollaisella asennoitumisella on selvästi etäisempi liityntä perustuslain 6 §:ssä ja yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä tarkoitettuihin kiellettyihin syrjintäperusteisiin. Vertailun vuoksi todettakoon, ettei yleistä koululääketieteen vastaista asennoitumista terveydenhuollon palveluihin (esim. halua ns. vaihtoehtolääketieteen menetelmien käyttöön) ole pyritty suojaamaan esimerkiksi perustuslain 19 §:n 3 momentissa, jossa on säädetty jokaisen oikeudesta riittäviin terveystalouteihin.

Johtopäätökset

Rajojen terveysturvallisuutta koskevien säännösten tavoitteena on vähentää Suomeen rajat ylittävän liikenteen kautta leviäviä covid-19-tartuntoja sekä uusien virusmuunnosten leviämistä Suomeen. Tartuntatautilain 16 a – 16 g § sekä 87 a ja 89 a §:iin ehdotetut säännökset ovat pieniä muutoksia lukuun ottamatta vastaavat kuin laissa 701/2021. Covid-19-rokotusten, -testauksen sekä sairastetun taudin tiedetään vähentävän tehokkaasti covid-19-tartunnan sekä vakavan sairastumisen riskiä. Väestön rokotuskattavuuden tason vaikutusta epidemian kehittymiseen ei vielä tarkkaan tunneta ja rokotteiden vaikuttavuuteen liittyy vielä runsaasti epävarmuuksia esimerkiksi suojan kestoon ja tehoon muuntuneita viruskantoja vastaan. Suomeen saapuviin matkustajiin kohdistuvalla ennakkotodistusvaatimuksella ja maahan saapuvien testauksella voidaan estää ulkomaista alkuperää olevien tartuntojen leviämistä Suomeen ja siten suojella väestön terveyttä ja terveydenhuollon kantokykyä. En pidä ehdotettua sääntelyä valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena.

Tartuntatautilain rajojen terveysturvallisuutta koskevat säännökset vastaavat Euroopan unionin digitaalista koronatodistusta koskevaa sääntelyä (asetus 2021/953). Pidän kuitenkin jossain määrin ongelmallisena sitä, että Suomen kansallisen sääntelyn esitetään jatkuvan vain 31.12.2021 asti, kun EU asetuksen voimassaolo jatkuu 30.6.2022 asti. Erityisesti Euroopan unionin ulkorajoilla olisi toivottavaa noudattaa yhteiseurooppalaisia todistus- ja testauskäytäntöjä. Jos rajojen terveysturvallisuuden valvonta päättyy Suomen ulkorajoilla liian aikaisin, voi Suomesta tulla portti uusille epidemia-aalloille Euroopassa erityisesti huomioiden Suomen ja Venäjän pitkän rajan sekä huonon rokotekattavuuden Venäjällä. Rajojen terveysturvallisuuden valvonta on Suomessa annettu kunnallisten viranomaisten tehtäväksi, joiden on tempoilevassa sääntely-ympäristössä vaikea järjestää toimivaa valvontaprosessia rajoille.

Koronaepidemian aikana perustuslain 18 §:ssä turvattuun elinkeinovapauteen on kohdistunut voimakkaita rajoituksia ja perustuslain 23 §:n mukaisia perusoikeuspoikkeuksia. Toiminnan rajoitukset ovat aiheuttaneet merkittäviä menetyksiä erityisesti kulttuuri- ja tapahtumatoimialalle sekä ravintolatoimialalle. EU:n digitaalisen koronatodistuksen käytöllä maan sisäisesti pyritään lieventämään rajoitusten perusoikeusvaikutuksia niin, että elinkeinonharjoittamisen mahdollisuudet palautuisivat

lähemmäs normaalia ja mm. sivistykselliset perusoikeudet voisivat toteutua mahdollisimman täysmääräisesti. Mahdollisuus yleisötilaisuuksien järjestämiseen tai asiakastilojen käyttöaseteen kasvattamiseen lisää yksilön mahdollisuutta hyödyntää palveluita ja osallistua yleisötilaisuuksiin tilanteessa, jossa se muuten ei olisi mahdollista. Perusoikeusrajoitusten tulee olla välttämättömiä ja on mielestäni hyvin vaikea perustella, miksi yleisötilaisuuksiin osallistuminen olisi kiellettyä täyden rokotussuojan omaavilta taikka henkilöiltä, jotka testitodistuksella taikka todistuksella sairastetusta koronainfektiosta osoittavat, etteivät he suurella todennäköisyydellä levitä tartuntatautia.

Ehdotetun sääntelyn kaltaisia koronatodistuskäytäntöjä on käytössä maan sisäisesti useissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa sekä rajat ylittävässä matkailussa. Käsitykseni mukaan ehdotettuun järjestelyyn ei liity ihmisoikeussopimusten tarkoittamaa syrjintää. Vaatimusta koronarokotuksesta, negatiivisesta koronatestistä taikka todistusta sairastetusta koronainfektiosta voidaan yleisötilaisuuksissa pitää hyvin perusteltuna toimenä muiden henkilöiden terveyden suojaamiseksi. Koronarokotus on väestölle maksuton, joten henkilö voi todistuksen hankkia varallisuusasemastaan riippumatta. Koronatodistusta ei edellytetä alle 12-vuotiailta lapsilta ja 12-17-vuotiaat voivat saada koronatodistuksen myös käymällä maksuttomassa koronatestissä julkisessa terveydenhuollossa. Koronatodistuksen käyttö Suomessa rajoittuu matkustamiseen sekä maan sisäisesti erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin, joten voidaan perustellusti katsoa, ettei maksuttoman testin toteuttaminen oireetomalla väestölle viihdettä tai harrastustoimintaa kuulu julkisen terveydenhuollon tehtäviin.

Koronatodistukseen liittyvä erityisryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelyä on niin ikään muissa EU:n jäsenmaissa pidetty mahdollisena GDPR 9 artiklan mukaisesti. En katso ehdotetun sääntelyn loukkaavan perustuslain 10 §:ssä jokaiselle turvattua yksityiselämän suojaa.

Koronatodistuksen käyttövelvoite voi lisätä halukkuutta koronarokotuksen ottamiseen, mitä on pidettävä väestön terveyden kannalta positiivisena asiana. Perustuslain 19 § 3 momentti velvoittaa julkisen vallan edistämään väestön terveyttä.

Kunnioittavasti,

Lasse Lehtonen, oik.tri, lääk.tri

terveysoikeuden professori, Helsingin yliopisto